

Költöztetik az elköltözötteket két régi budai temetőből

Nyugodjék békében — vésik a sírkövekre, de az élők — a halottak országának háztulajdonosai — néhány évtized múltán a halottakat kilakoltatják, mert kell a hely az élet számára. Falragasz hirdeti Budapest utcáin, hogy elrendelték az elköltözötték költözését két régi budai temetőben.

Az I. kerület régi vizivárosi és Tabán—krisztinavárosi temetők kiürítése.

A székesfőváros tanácsa a temetőkről szóló szabályrendelet 3. §-ának rendelkezése értelmében és a törvényhatósági bizottságtól kapott felhatalmazása alapján felhívja a régi vizivárosi és Tabán—krisztinavárosi temetőben nyugvó halottak hátramaradottait, hogy halottaikat e temetőkben lévő sorokból és akár földalatti, akár kápolnaszerű sírboltokból 1930. év január hó 1-ig szabályszerű módon más használatban lévő temetőkbe helyeztessék át, mert az eddig az időpontig át nem helyezett halottak földi maradványait a tanács fogja esetleg közösen temettetni . . .

Át kell tehát helyezni a két budai temető halottait — hangzik a hivatali szövegezés. Halottak, régi halottak . . . de kik is nyugosznak ezekben a pusztuló, elhagyott temetőkben?

A régi tabáni temető. A Győri-ut és a Csörsz-utca sarkáról befordulva, az egymás felé dülő és sírokba süppedt kőkeresztek, sírkövek között sírbolt fölé emelt ódon kis kápolna mered felénk. Homlokzatán romló felírás:

DEO...N HONOREM ST. BARBAREH
MDCCLXXXVI.

Az 1836-ban emelt kis kápolna kapujának rácszatán betekintő szem kis oltárt láthat, kétoldalt egy-egy templomi padot és a kövezeten örökzöld koszorút. A kápolna falát idétlen feliratok éktelenítik. Körötte lombtalan fák várják a rügyöntő tavasz forró lehelletét.

Beljebb hosszú dombon két hosszú halom. Középen emlékkő, tetején öröklángot ábrázoló kődisz, a vaskerítést és a két hosszú sírhalmot borostyán borítja. A magasan álló emlékkő felírása ezt hirdeti a késő utódnak:

Itt nyugosznak az 1849. évi, május 21-én, a Budavár bevételénél elesett viléz Honvédek porai. Áldás emlékükre.

A névtelen hősök közös sírja ez, amelynek kerítésén emlékkő, tetején az ezzel a felirással:

A Budavár bevételénél 1849 május 21-én elesett honvédek sírjainak ezen körülkerítés 1889-ben történt az 1848—49-es honvédegyetlek 1887 május 19-iki országos gyűlésének határozatából, Borosjenői Tisza László elnöklété alatt. — A főváros hatósága e sírok örök fenntartását e helyen 1887-ben közgyűlési határozattal magára vállalta.

A főváros tehát vállalta, hogy a névtelen honvédek sírját örökre fenntartja e helyen, — így a falragaszon említett szabályrendelet 3. §-a nem rendelkezhet, hogy a névtelen hősök porait is áthelyezzék. E helyen kell nyugodniok, — ha minden halottat el is szállítanak innen.

A környék lakói élénk érdeklődéssel figyelik, hogy mi lesz a régi temető sorsa. Mozgalom indult, hogy a temetőt ligetté alakítsák át, hiszen a közeli lakók már most is sétálóhelynek, parknak tekintik e pusztuló sírkertet, amelynek besüppedt sírhalmi között gyermekek játszadoznak, sétálók életvégya villan meg az odatűző tavaszi nap sugarában. Ha ligetté alakítják át az eltűnt sírok helyén a temetőt, a névtelen hősök sírja lesz a park ékessége, ami emlékezteti sétáikon az utódokat a szabadságharc küzdelmeire.

Az 1849-iki hősök sírja körébe temetkeztek azok a honvédek, akik megérték Világost, Haynau ször-

nyü vérengzését, akik túlélték a Budavára bevételénél elesett hősöket és megérték a nemzet legjobbjainak vértanúságát, tüskekoszorú mártírúmat. Majd elviszik innen a bejáratot elzáró horgonyos síremléket, amely mellett *Egyessy Vince* 48-as honvédszázados és felesége nyugszik (†1887). Leányuk *Etelka*, özvegy *Podmaniczky* báróné emelte a síremléket. A közelben fehér emlékkő áll, rajta ez a felírás: *Assa-Kürthi Gyözy István, meghalt 23-ik évében, május 21-én, 1849.* Nem írták a kőre, hogy hősi halott, de biztos az ostrom közben vérzett el. A kápolna közelében is egy sírkő: Itt nyugszik *Jezertsek Lukács, élt 23 évet, meghalt Budavár bevételénél május hó 21-én 1849.* Hősök, akiknek a neve megmaradt. Nyolcvan év óta nyugvó ifjú hősök, szívükben a felszabadulás érzése lángolt, agyukban a forradalmak tavaszi mámorea égett. Ide temetkeztek a névtelen hősök közelébe, hisz velük együtt mentek a halálba. Itt fekszik *Buck Károly* 48-as honvéderősnagy (†1877), *Örökös Horváth Sámuel* 48-as honvéderősmester (†1877), *Szandai Stréter Lajos* 48-as honvéderősnagy, országgyűlési képviselő (†1873).

A névtelen hősök sírja mögött betűzzük egy sírkőről: „*Döbrentei Gábornak, az uttörő és maghinto legjobb magyarok egyikének Nyughelye . . . Tisztelői s halálatos örököse Döbrentei Antal*“ (†1851).

Itt olvassuk egy másik emlékkő különös felírását: „*Fkt. Kelmény László* született 1815, meghalt 1851. *Élek. Látok. Ihletek*“. A sírból fenyőfa emelkedik a magasba, gyökerei a halott poraihoz ölelkeznek a hant alatt. A fenyő gyökerén felszivja a porokat és a halott tovább él a fában, újjászületve a természetben, örök ölelkezés a pantheista gondolat megvalósulásában.

„*Hier ruhet Ferdinand Koch k. ung. honvéd hauptmann . . . Mélybe süppedt sírkövek, német felírások között áll a sírkő: „Itt nyugszik Istenben boldogult Lait Lőrinc magyar szabó (1794—1857).* Fa tövében vassíremlék maradványa, Krisztus fékkarai, csak lábánál a letört kereszt csomkjához szögezve emelkedik a levegőbe, a tövében Mária, — barokk kálváriák kezdetleges formáiban. „Itt nyugszik *Murinyi Ignác, egy nőtelen csizmadia mest. és nemes-szívű Honpolgár*“. Egyik budai lakos lelkében oly erős lehetett a polgárosultság érzése, hogy ezt vették sírjára: „*Itt nyugszik Bogisits József Budai Polgár*“ (†1866). A 40-es és 50-es, de leginkább a 60-as és 70-es évek halottainak sírjai sorakoznak sűrűn, a temető valaha bérlő volt, azért ily rendezetlen. Disz-sírhelyen nyugszik egy régi budai kádár-mester, *Franz Mayer* (†1868). Jézus-szobor a gyermekkel és német felirat: Engedjétek hozzám a kisdedekeket . . . Hatalmas cimeres sírbolton e név: *Procopius*. Régi budai család. A temető területének egy részét ő adta a városnak.

A *Schachner*- és *Villányi*-család sírboltjától jobbra, német felírású sírkövek közepette nyugszik a muskotalyos szavú magyar költő, *Virág Benedek*, egykori lakóházát a Szarvas-téren emléktábla jelöli. Nem messze a temetőnek ezt az oldalát szegélyező Csörsz-utcatól fekszik a sír. Vasrács fogja körül, három fa őri és örökzöld koszorú tanusítja az utókor kegyeletét. A sírkövére csak ennyit írtak: *Virág Benedek meghalt 1830 januárius 23. Alois Witzelsberger sírján Mária-szobor áll 1830-ból.* Ennél is régiebb, vasból készült, különös csupa rozsdáemlék, a koponya fölé préselt rövid felirással: *Familien-grufte des Philips Müller 1829.*

Most is hullaháznak használják — itt ravatalozzák fel a Németvölgyi temető halottait — azt a kis épületet, amelynek homlokzatán ez áll: *Capella Benedicta de St. octobris 1858.* Az Avar-utca épületeivel szemben cirillbetűs felírások, mögöttük egyik kővön különös név: *Aha Kyka 1801—1888.* Itt-ott szétmállott, szerteféredezett síremlékekből felhalmozott kövek és a Csörsz-utca oldalán emelkedő bérházakat csak az utca választja el a szélső síroktól.

A régi vizivárosi temető, a Szent János-kórházon túl húzódó domboldalon, a másik kitelepítésre ítelt temető. Az egykori bejárat tájékán városi csatorna-szabályozó telep működik és az udvarán lerakott anyagok eltakarják az összedőlt sírköveket és az egykori sírok helyét. Ut vezet itt fel, amelytől jobbra sok ismeretlen kő és kereszt jelöli a sírokat, az ott nyugvó halottaknak már a hozzátartozói is ismeretlenek. Még senki sem jelentkezett, hogy áthelyeztesse a halottját. Ezen az oldalon jobbra szegények temetkeztek, de a temetőnek az uton túl, a város felé elterülő nagyobb területén sok régi elfeledett család sírboltja között érdekes nevekre bukkanunk. A sírfeliratoknak talán a nagyobb része, de legalább a fele németnyelvű. A csatornázó telep mellett megkoszorúzott síremlék *Verseghy Ferenc* sírját jelöli. A sírfelirat is megkapó:

Zarándok, békességet és boldogságot. Ebben a szentelt sírban csendesen nyugszik nemes Verseghy Ferenc Szent Pál-szerzetbeli áldozó pap, aki elsőben az oltárnak buzgón szolgálgván és az örök ígét hathatósan hirdetvén, rendének eltörlése után, minekutána súlyos viszontagságokon átesett volna, a hátralevő napjait csupán a tudományoknak társaságában és kivált a magyar nyelv és literatura nyomozásában oly szerencsésen tölttetett, hogy kinyomatott könyvei a halhatatlanságra emelték ellenségeinek megengedve. (†1882).

Itt találjuk dr. *Szalay József* történetíró sírját (1857—1885), amelynek emlékkövét barátai emelték. Lépcsők vezetnek fel *Mayer Ferenc* tábornok sírjához. A felirat tudatja, hogy az itt nyugvó halott életében „a fővárosi Mayer Ferenc-féle fiúárva-ház megalapítója“ volt, élt 82 évet, meghalt 1857. Síremléke Jézust ábrázolja két kis gyermekkel. Egy régi sírkövön olvassuk: „*Csikszentkirályi Bors József* a hajd. főm. m. kir. helyt. tanácsnál a szegények és adózók ny. ügyvédje . . .“ 1790—1861. Nagyarányú kápolnasírbolt a keresztzezi gróf *Csáky* és gróf *Königsegg* család halottainak nyugvóhelye.

Egy régi kis fatornyos barokk kápolna áll errefelé megviselt állapotban. A fatető jobboldali része már lehullott. A betört színes ablaküvegeken és a rácson

keresztül belátni. Kis poros oltár, ereklyetáblával, padok, sírkövek. Az ujlaki Kálvária kápolnájának mása ez a sírbolt fölé emelt templomocská. Ki tudja, mily régen nem nyitották fel vasráccsal elzárt ajtaját, a család hozzátartozói rég elhaltak, nem ismerik a hátramaradottait. A kapu rácán csak ennyi felírás: *Terestia Hellert 1854.* Belül ez a foglalkozás-megjelölés olvasható a sírkövön: *fischermeisterin.* A 60-as, 70-es, 80-as és 90-es évek halottai nyugosznak itt szerte, de sokkal régebben elmult életekről is adnak felvilágosítást a nehezen kibetűzhető felírások: „*Fr. Llubert bgl. Orgelbauer.*“ (1760—1800.) Talán a legrégebb kibetűzhető felirat ez, a régi budai orgonakészítőmester sírkövén. *Anton Oeffner* német feliratból megtudjuk, hogy budai városi levéltáros volt, élt 1792—1849. *Franz Xav. Oeffner* Budának husz évig polgármestere volt, élt 1777—1860. Körülöttük mind *Oeffner*-ek nyugosznak.

Egy hajdan való budai könyvnyomtató kis rózsaszínű sírkövének élénk, érdekes, fekete betűi *Petőfi* juttatják eszünkbe. Cimerében félkar, görbe karddal, alatta a következő szavak: *Nemes nemzeti Gyurián János ur cs. és kir. szab. könyvnyomtató. Meghalt Karácson hó 21-kén, 1844. életének 79-ik évében.* *Petőfi* Sándor sokat mosolygott egy könyvnyomtató társaság két nevével, amiket gyakran mondogatott nevetve: *Gyurián és Bagó.* Az itt nyugvó könyvnyomtató lehetett ennek a cégnek az elődje. Egy felirat így szól: *Eötvös Pálné szül. gróf Batthyányi Julia.* (†1867.) *Paulovics Lajos*, Buda város egykori polgármesterének és családtagjainak síremlékén ezt olvassuk: *Gyarlóság s elítéllettől szabad örök egyesülésre.* Itt áll a székelyföldvári Szilágyi-család kriptája, a cimerében szárnyas oroszlán görbe kardot emel. Nagy cimeres kápolna a gróf *Gyulay*-család sírboltja. Falfestmények, szobrok díszítik, középen oltár. 1920-ban temették ide a család utolsó sarját, gróf *Gyulay Sámuel*. Angol feliratú sírboltot is találtunk, itt a *Theasdale*-család tagjai nyugosznak. Az ut mentén egy horpadt siron kis elhajlott kővön olvassuk: *Kecskésné Mária színésznő.* (†1884.)

A sírok sűrűn, rendezetlen összevisszaságban sűrűlnek egymás közelében, a cserjés oly dusan női be a sírköveket, borítja el a sírokat, hogy alig lehet megközelíteni sok keresztet, emlékkövet. *Nagyon sok sír feliratát már lehetetlen kibetűzni.* A temetői ut szélén korhadó keresztfa áll, öntöttvasból készített Krisztus a keresztfán, feltűnően finom formái művész-kéz nyomait sejtetik. Bolyongunk a pusztuló temetőben és agyunkba villan Hamlet gondolata a shakespearai szavakban: „*Hát csak annyiba került táplálni a csontokat, hogy most tekézzenek velük.* Az enyémbe nyilallás áll, ha erre gondolok.“ A halhatatlanok csontjait szétzörhatják, ők tovább élnek és aki hisz Isten országában, megbékél az elmúlás gondolatával.

Tamás Ernő.